

встати проти нечестивого тирана, зачаття та існування якого були результатом перелюбу та кровозмісних відносин Генріха, який породив цю нечестиву змію (Марію). Він наводить той же аргумент, що використовував Генріх VIII при розірванні шлюбу з Катериною Арагонською, котра була дружиною його брата. Тобто, за Гудменом, Марія народилася в інцесті, що суперечить всім заповідям Господа [1].

К. Гудмен не розуміє, як слово боже не може переконати народ, що жінка залежна від свого чоловіка, більше ніж від влади цілого королівства. Помазання її на царство він вважає абсурдним, звинувачуючи у цьому папів, які порушили порядок, помазавши на трон жінку, і зрадили свій народ [1]. Він називає тих, хто привів Марію до трону, сліпцями, самозакоханими людьми, які не бачать справжньої загрози. У цьому він перегукується з Дж. Ноксом, який теж писав, що люди сліпі і не бачать ніякої загрози [2, 4]. Знову і знову К. Гудмен твердить, що жіноче правління – мерзота, що це незаконно, що настає час правління жорстокої Єзавель. Тут проведена доволі оригінальна паралель, адже за Старим заповітом Єзавель – дочка царя сидонського Еваала, дружина Ахава, сьомого царя Ізраїльського й яка теж правила: «І коли Єзавель винищувала пророків Господніх», намагалася нав'язати боготворіння Фінікійського божества Ваала.

Публіцист суперечив собі, адже, з одного боку, він писав, що жінці протизаконно правити та ляв Марію останніми словами, а з іншого – її сестру Єлизавету, яку він вважав законнародженою, називав лагідним ягням з сильною кров'ю, без іспанської гордині, а тому не варто було ставити питань, кого коронувати. Король, за К. Гудменом, повинен підкорятися законам Господа, свято виконувати заповіді, але не схилилися до ідолопоклонства, тобто, не бути католиком. Реформатор не заперечує того, що корона Англії законно закріплена не тільки за нащадками чоловічої статі, а й за дочками, хоча відразу ж за допомогою Біблії, доводить, який це абсурд помазати жінку на трон, яка дозволяє у королівстві ідолопоклонство та дає волю надмірним іспанцям – безбожним людям [1].

К. Гудмен гостро відреагував на шлюб королеви, як власне і Дж. Нокс [2, 22], і Дж. Понет [3, 25], які також висловлювались проти цієї події. Таке обурення шлюбом Марії з іспанським королем було пов'язано з тим, що вони боялися наслідків цього союзу, котрий загрожував серйозними неприємностями для англійської торгівлі та промисловості, залучаючи Англію до сфери іспанського впливу. Не дивлячись на те, що за шлюбним заповітом принц Філіпп «не повинен вносити зміни у закони королівства» [8, 41].

Гостра негативна реакція К. Гудмена на правління Марії Тюдор була породжена складним комплексом причин. По-перше, це було пов'язано із сприйняттям жінки в середньовічному соціумі. Жінка на троні сприймалася як феномен швидше винятковий. Марія, наслідуючи традицію, схильна була дотримуватись у політиці та приватному житті традиційних, для середньовічної жінки стереотипів. Її негнучка самореалізація погано дозволяла одночасно уособлювати для підданих імідж правлячого монарха та жінки. Така, позбавлена дипломатії, позиція королеви та середньовічний стереотип сприйняття жінки надавали підстави К. Гудмену висунути аргументи на користь того, що жінка не має права керувати державою. По-друге, правління Марії в очах протестантів несло їм небезпеку як спільноті. Це і стало на той час головною причиною його антифемінізму та неприйняття влади жінок як такої. Цілком логічно, що, внаслідок цього, політичні ідеї К. Гудме-

на набули антикатолицького спрямовання, уособленням яких в його уяві була Марія Тюдор.

1. Goodman C. *How Superior Powers Ought To Be Obeyed By Their Subjects And Wherein They May Lawfully By God's Word Be Disobeyed And Resisted* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.constitution.org>.
2. Knox J. *The First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women*. – *Echo Library*, 2006.
3. Ponet J. *A shorte treatise of politike power* // *Hudson W. John Ponet*. – Chicago, 1942.
4. Себайн Дж., Торсон Т. *Історія політичної думки*. – К., 1997.
5. Dawson J. *The early career of Christopher Goodman and his place in the development of English protestant thought*. – *Durham*, 1978.
6. Danner D. *Christopher Goodman and the English Protestant Tradition of Civil Disobedience* // *The Sixteenth Century Journal*. – 1977. – Vol. 8. – № 3.
7. Loades D. *Tudor Queens of England Continuum*. – N. p., 2009.
8. Сапрыкин Ю.М. *Народные движения в Англии во второй половине XVI – начале XVII в.*: Учеб. пос. – М., 1981.
9. Петросьян А.А. *Тираноборческие идеи Джона Нокса // Проблемы истории докапиталистических формаций*. – М., 1978.
10. Карначук Н.В. *Гендерные аспекты новоевропейского лидерства: Елизавета I и ее подданные // Гендерная идентичность в контексте разных историко-культурных типов: стратегия и методика гендерного образования*. – Томск, 2003.
11. Руденко А.О. *Контрреформація в Англії при Марії Тюдор*. – М., 1984.
12. *Англійська реформація: Док. і мат.* / Под ред. Ю. Сапрыкина. – М., 1990.
13. Garrett Ch. *The Marian Exiles: A Study in the Origins of Elizabethan Puritanism*. – Cambridge, 2010.
14. Strype J. *Annals of the Reformation and establishment of religion, and other various occurrences in the church of England, during queen Elizabeth's happy reign*. – V. 1. – P. 1. – Oxford, W. y.
15. Walzer M. *The revolution of the Saints. A study in the Origins of Radical Politics*. – Harvard, 1982.

Prokhorova A.Y. Gender aspects of the political doctrine of the English political thought (Based on the treatise by Christopher Goodman). In the article the creative heritage of the English political representative of the XVI century Christopher Goodman is described. The author attitude to the woman management is analysed.

Key words: Christopher Goodman, gender, resistance to tyranny

Д. С. Литвин

ХАРАКТЕР МАЙБУТНЬОЇ ВІЙНИ У ПОГЛЯДАХ ОЛЕКСАНДРА СВЄЧИНА ТА ВОЛОДИМИРА ТРІАНДАФІЛЛОВА

У статті проаналізовані військово-теоретичні розробки представників різних поколінь радянського командування в 1920–30-х рр. Увага приділена їх концепціям проведення військових операцій, які ґрунтувалися на результатах вивчення битв Першої світової та Громадянської війн. Підкреслена важливість технічних родів військ у поглядах радянських військових теоретиків на характер майбутньої війни.

Ключові слова: О. Свєчин, В. Триандафіллов, майбутня війна

У ході бойових дій Першої світової війни визначилася перевага стрілецького й артилерійського озброєння у вогневій силі при веденні оборони. Для прориву ліній фортифікаційних і польових укріплень військам у наступі були необхідні нові засоби ведення бою. Впродовж 1914–1918 рр. воюючими сторонами практикувалася багаточасова артилерійська підготовка атаки. Однак, через недостатню далькочійність гармат того часу, обстрілу піддавались лише передові позиції ворога. Основні його позиції наступаюча піхота

штурмувала вже без підтримки артилерії, яка змінювала свою дислокацію ближче до лінії фронту. Час на ці заходи супротивник використовував для посилення з'єднань резервами. Наступ завмирав, втягуючи все більше сил у бої тактичного масштабу. Застосування військами бойових отруйних речовин було успішним до масового використання особовим складом частин засобів індивідуального захисту.

Вирішення проблеми подолання статичного фронту противника командування союзників частково було покладено на танки. Вони підтримували піхотинців у наступі як у кількості 3–4 одиниці на 1 км фронту (битва на р. Сомма, вересень 1916 р.), так і більш масовано – 10–11 (битва під Камбре, листопад–грудень 1917 р.). Проте, технічна недосконалість, малий запас ходу «ромбів», втрати від артилерійського вогню німців зумовили їх застосування тільки як тактичного засобу. Німці вели бойові дії штурмовими групами піхоти у супроводі легких «окопних» гармат та за підтримки важкої артилерії. Цей метод був успішно реалізований у ряді битв (наприклад, контрнаступ німців під Камбре в грудні 1917 р.), але також не вийшов поза тактичні межі [1, 184].

Нові технічні засоби збройної боротьби і заходи з покращення штатної структури частин не допомогли командуванню сторін у подоланні «позиційної» кризи. Темп просування військ залишався низьким, а бойові втрати високими. Противник мав достатньо часу для підтягування поповнень до місця прориву для відновлення лінії суцільного кулеметного вогню. Самоціллю наступу був тактичний успіх військ. Його оперативний розвиток в глибину території ворога потребував введення до бою рухливих з'єднань. Вони могли б забезпечити високий темп наступу та боротися з резервами. Застосування з цією метою кавалерії було невдалим. Незахищеність від вогневих засобів призводила до значних втрат у кінному строю, а спішені кавалеристи не мали переваг над звичайною піхотою [2, 157–158].

Досвід військ союзників у кампаніях 1918 р. на Західному фронті дав можливість уточнити форму проведення наступальної операції. Цьому сприяло покращення технічних показників озброєння. Наступ мав тактичну і оперативну фази. Ціль першої з них залишалась незмінною – серія локальних вклинь у ворожі позиції. Ціль іншої – введення у прорив кінномеханізованого угруповання з легкими швидкісними танками, моторизованої піхоти, за підтримки значних сил артилерії й авіації.

Кінець війни завадив реалізації цієї концепції на практиці. Окремі її положення лягли в основу праць західноєвропейських військових теоретиків 1920–30-х рр. – Д. Фуллера, Л. Дютиля, Л. Еймансбергера. Однак традиційні методи ведення бою, якими керувалось союзне командування в операціях 1918 р., були визнані його окремими представниками (наприклад, французьким маршалом Ф. Фошем) хрестоматійними. Ними не враховувалося тяжке соціально-політичне становище Германії як фактор її поразки у війні. Тому питання щодо характеру майбутньої війни залишилось відкритим у післявоєнний час. Аналіз військових кампаній 1914–1918 рр. проводився й у радянській Росії, а згодом – СРСР. Упродовж 1920–30-х рр. Робітничо-Селянська Червона Армія (РСЧА) проходила період активного реформування. Вивчення ходу і результатів Першої світової та Громадянської війн мало вагомий значення для становлення військово-теоретичної бази її командування.

У 1920 р. серед радянських військових теоретиків були як представники вищого, так і молодшого офі-

церського і рядового складу колишньої царської армії. Всі вони брали участь у Першій світовій та Громадянській війнах. Осмислення ними досвіду цих конфліктів проходило під впливом їх військових знань. Генерали та старші офіцери імператорської армії мали вищу військову освіту. Нижчі чини мали тактичну підготовку, але часто займали посади командирів з'єднань (в ході Громадянської війни), що розвивало їх в оперативному плані. Вивчення розвитку доктрин РСЧА потребує аналізу поглядів представників цих категорій на характер майбутньої війни.

Одним з відомих радянських військових теоретиків – вихідців з генералітету царської армії – був Олександр Андрійович Свечин. Він народився 17 серпня 1878 р. у Катеринославі, був сином генерала. 1897 р. закінчив Михайлівське артилерійське училище, а 1903 р. – Академію Генштабу. Брав участь у російсько-японській війні 1904–1905 рр. В 1905–1914 рр. служив у Головному та Генеральному штабах. Під час Першої світової війни був офіцером для доручень при начальнику штабу Верховного головнокомандуючого. В 1915–1917 рр. у званні полковника, а згодом – генерал-майора командував 6-м Фінляндським стрілецьким полком та 7-ю піхотною дивізією. 3 липня 1917 р. займав посаду начальника штабу 5-ї армії, а з вересня того ж року – начальника штабу Північного фронту. 3 березня 1918 р. на службі в Червоній армії. Був військовим керівником Смоленського району Західної застави, начальником Всеросійського головного штабу. У жовтні 1918 р. переведений на посаду викладача Академії Генштабу РСЧА (з 1921 р. – Військова академія РСЧА). У 1918–1921 рр. одночасно був головою Військово-історичної комісії з дослідження досвіду війни 1914–1918 рр. Є автором багатьох робіт із військового мистецтва, займався перекладом та коментуванням праць закордонних військових діячів.

1930 р. опинився під слідством у справі «Національного центру», але був відпущений. Повторно арештований у лютому 1931 р. у справі «Весна» та засуджений в липні до 5 років таборів. У лютому 1932 р. звільнений та повернувся на службу до РСЧА – в розвідувальне управління Генерального штабу, а згодом (1936 р.) до Академії Генштабу РСЧА. Останнє військове звання – комдив. 30 грудня 1937 р. був знову заарештований і військовою колегією Верховного суду СРСР засуджений за звинуваченням участі в контрреволюційній організації та підготовці терористів. Розстріляний і похований на полігоні «Комунарка» (Московська обл.) 29 липня 1938 р. Був реабілітований 8 вересня 1956 р. [3].

Викладацькі здібності О. Свечина та його теоретичні розробки були високо оцінені такими радянськими маршалами та генералами, як О. Василевський, С. Штеменко, К. Мерецков. У працях істориків пост-радянського періоду – Н. Черушева, Ю. Черушева, О. Сувенірова, присвячених репресіям у Червоній армії кінця 1930-х рр., висвітлені можливі причини й обставини арешту та загибелі О. Свечина. Його концепція майбутньої війни була розглянута в роботі історика Ю. Думбі – «Військова та наукова діяльність О. Свечина», виданої в Москві 2000 р.

У праці «Стратегія» (1927 р.) О. Свечин писав, що стрімке, оперативне некероване просування («стратегія знищення») мало б поставити наступаючі армії в невідповідні матеріальні умови. Значні їх сили були б зайняті охороною флангів і тилу, а для забезпечення перемоги військам потрібно було досягнути низки одночасних оперативних успіхів. Така операція висувала ряд вимог щодо форми її проведення та постійного функціонування комунікаційних ліній. Для неї було

характерним проведення єдиного початкового зосередження військ перед бойовими діями. Подальші перегрупування військ командуванням не проводились [4, 245]. Офіцер зазначав: «Зростання значення генеральної операції в стратегії знищення призвело до того, що вона вже не виступала як один з засобів ведення війни, а затьмарювала собою її кінцеву ціль і отримувала самодостатнє значення» [4, 253]. Ним вказувалося, що в ході Першої світової війни не було випадку повного знищення противника в генеральній битві, через відсутність останньої як такої. Наводячи приклад німецького «плану Шліффена», О. Свечин відмічав його простоту і масштабність. Хоча його реалізація проти Франції 1914 р. була визнана німецьким Генштабом надто ризикованою і тому мала обмежений характер. Марнська битва, що німці планували як «генеральну», не закінчилася для них перемогою, а лише дала початок позиційному періоду війни [4, 256].

Він виділяв поняття «стратегії виснаження», в рамках якої напруження боротьби між воюючими сторонами нерівномірно розподілялося фронтом. Згідно з цим, на різних його ділянках проводився ряд послідовних операцій з обмеженими цілями в рамках єдиного стратегічного задуму командування. Значення цих операцій могло бути позитивним (наступ) і негативним (відступ). Знищення живої сили противника було не єдиним завданням військових з'єднань. Великого значення для них набувало оволодіння ключовими географічними об'єктами і проведення відволікаючих бойових дій [4, 267]. На думку стратега, підхід до вирішення проблеми рішучого розгрому противника мав носити комплексний характер. Командування, розробляючи план війни, повинно було мати вичерпні дані про власні та ворожі економіку, соціальне положення, мобілізаційні можливості, комунікації. Розвивувальна інформація щодо його сил на фронті, їх дислокацію, кількість також відіграла суттєву роль для вибору форми проведення бойових дій. Переваги над ворогом можна досягти лише шляхом ретельного аналізу оперативної обстановки на фронті. Швидкість та рішучість контрзаходів діям противника визначала загальний успіх збройного протистояння [4, 271].

Позиція О. Свечина на характер майбутньої війни була не єдиною. Власної позиції дотримувався й інший радянський військовий теоретик – Володимир Кіріакович Тріандафіллов. Він народився 14 березня 1894 р. у с. Магарацжик колишньої Карської області (нині територія Туреччини), за етнічністю – грек. 1914 р., після закінчення Закавказької учительської семінарії, був призваний до армії й у лютому 1915 р. направлений рядовим на Південно-Західний фронт. 8 листопада 1915 р. закінчив Московську школу прапорщиків і знову направлений на фронт для участі у бойових діях. Служив у 6-му Фінляндському стрілецькому полку, яким командував О. Свечин. До початку Лютневої революції 1917 р. у званні штабс-капітана командував батальйоном цього полку. Після революції був вибраний солдатами командиром полку, а згодом командує 7-ю армією. 1 червня 1918 р. В. Тріандафіллов вступив у ряди Червоної армії, був призначений командиром роти, а з 20 червня 1919 р. – командиром батальйону. Приймав участь у боях на Уральському фронті проти військ О. Дутова, на Південному та Південно-Західному фронтах проти військ А. Денікіна і П. Врангеля.

У вересні 1919 р. був відкомандирований на навчання до Військової академії РСЧА, яку закінчив 3 серпня 1923 р. Паралельно з навчанням, займав посаду командира бригади в 27-й, а згодом – 41-й стрілецькій дивізії. Приймав участь в боях під Перекопом 1920 р.

та в Поволжі 1921 р. проти білогвардійських формувань. Після закінчення академії, 15 квітня 1924 р. був висунутий М. Фрунзе на посаду начальника оперативного відділу, а згодом – начальника оперативного управління Штабу РСЧА. З 1928 р. – замісник начальника Штабу РСЧА. З 19 листопада 1929 р. – командир і військовий комісар 2-го стрілецького корпусу, з 15 жовтня 1929 р. – знову на посаді замісника начальника Штабу РСЧА. 12 липня 1931 р. він загинув в авіакатастрофі. Похований на Червоній площі у Москві [5].

Маршал Радянського Союзу О. Василевський у мемуарах – «Справа всього життя» – відзначав його видатні здібності як командира та військового теоретика, вказуючи на те, що саме В. Тріандафіллов заклали основи концепції «глибокої операції» в СРСР [6, 69–70]. Своєю чергою, Маршал Г. Жуков у праці «Спогади та роздуми» зауважив, що зміст книги В. Тріандафіллова – «Характер операцій сучасних армій», виданої 1929 р., – позитивно вплинув на розвиток радянського військового мистецтва в 1930-х рр. [7, 102]. Загалом, Володимир Кіріакович, на відміну від О. Свечина, менше уваги приділяв питанням стратегії. Його ідеї стосувалися сфери оперативного мистецтва. Він стверджував, що значні втрати військ, за прориву оборони, витрати боєприпасів та інших необхідних засобів будуть характерними для війни майбутнього. У праці «Розмах операцій сучасних армій», виданої 1926 р., він зазначив, що проведення широкомасштабного наступу цілком залежить від можливостей тилового забезпечення.

Визначаючи обсяг необхідних фронту ресурсів (7–8 50-вагонних потягів на 1 армію, 4–5 корпусного складу на добу), він вказував на обмежену кількість залізниць у західних областях СРСР. Постачання радянським з'єднанням всього необхідного для проведення подальших операцій, в умовах відновлення залізниць на території ворога, автором передбачалося як нестабільне. Запаси мирного часу, зосереджені у цих районах були б вичерпані вже в ході першого удару Червоної армії по вірогідному противнику. На прикладі Польщі та Румунії, він відзначав незадовільний стан залізничних сполучень у східноєвропейських країнах, який ускладнював перевезення збройних сил. Причому припускав, що результат можливого військового конфлікту визначався безперерійністю постачання військ противників саме на його завершальному етапі [8, 15].

Остаточна перемога Червоної армії мала досягатися проведенням ряду послідовних наступальних операцій на широкому фронті. Їх метою було змусити війська ворога до ведення оборони важливого рубежу, втрата якого мала б катастрофічні для нього наслідки. Наступна по тому «генеральна битва» уявлялася ним як закономірна, вирішальна для воюючих сторін у ході війни подія. О. Свечин же вважав маловірогідним те, що вона могла статися. Натомість В. Тріандафіллов писав, що активні бойові дії з'єднань, забезпечених всіма необхідними засобами, створили б умови для неї, але форма і організація цих дій потребувала уточнення [8, 17]. Більш детально розвинув свою концепцію в праці «Характер операцій сучасних армій», що була видана 1929 р. Хід операції ним розділявся на два етапи: прорив військами тактичної зони оборони та його оперативний розвиток на максимально можливу глибину. Важливі об'єкти інфраструктури та комунікацій ворога могли бути захоплені або знищені рішучими діями з'єднань, діючих в його тилових районах. Тому другий період відіграв більшу важливу роль.

Офіцер зокрема запропонував поняття «ударна армія» як загальновійськове об'єднання, призначене для дій на напрямі головного удару. Воно мало сили та

засоби (4–5 стрілецьких корпусів, 4–5 артилерійських дивізій, 2–3 авіаційні бригади, 8–12 танкових батальйонів) для подолання позицій ворога та виходу на його оперативний простір. Таке потужне угруповання мало діяти на фронті шириною 25–30 км і підсилювалося інженерними, хімічними частинами та значними резервами [9, 19]. При цьому він висунув ідею наступу декількох ударних армій за взаємодії з іншими військами на зустрічних напрямках. Динамічному просуванню наземних сил в глибині території противника сприяло застосування авіації далекої дії та повітрянодесантних військ. Для пришвидшення темпу наступу в бій вводилися танкові бригади (2–3 на армію). Вони не були самостійними мотомеханізованими з'єднаннями, а виконували роль рухливої артилерії [9, 26].

На основі вивченого матеріалу, можна дійти висновку, що реформатори Червоної армії в 1920-х рр. працювали над різними аспектами її військової доктрини. Колишні офіцери царської армії, які мали вищу військово-освітню, займалися питаннями стратегії. Ними приділялася значна увага проблемі готовності збройних сил країни до війни. На основі аналізу збройних конфліктів минулого, вони вивели ряд положень щодо ефективного планування, підготовки, проведення широкомасштабних військових кампаній. Їх бойовий досвід та теоретичні знання сприяли підготовці командного складу РСЧА. Так, О. Свечиним були введені поняття «стратегія знищення» та «стратегія виснаження».

Представники молодшого покоління «червоних командирів» мали тактичну підготовку. Вони займали посади і в штабах, і командирів з'єднань, які розширювали їх оперативний кругозір. Серед них у 1920-х рр. виділявся В. Триандафіллов як ідеолог проведення «глибоких» наступальних операцій. Він розробив організаційні структури військ для проведення маневрених бойових дій з метою оперативного прориву укріпленого фронту. Розробки представників цих двох поколінь стали теоретичним фундаментом, на якому проходила модернізація РСЧА в 1930-х рр. Концепція «глибокої» операції була визнана радянським командуванням відповідною характеру майбутньої війни. Враховуючи розширені можливості технічно переоснащених родів військ, Г. Іссерсон, Н. Варфоломєєв, А. Вольпе й ін. доповнили її. Тому, скажімо, ідеї О. Свечина знайшли застосування в ході стратегічної підготовки СРСР до війни.

1. Зайончковський А.М. *Мировая война.* – М., 1924.
2. Фавицкий В.В. *Роль механизированных войск в современной операции //Внимание, танки!* – М., 2006.
3. <http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia>.
4. Свечин А.А. *Стратегия.* – М., 1927.
5. http://www.hrono.ru/biograf/bio_t/triandafilov_vk.php
6. Василевский А.М. *Дело всей жизни.* – М., 1978.
7. Жуков Г.К. *Воспоминания и размышления: в 2 т.* – Т. 1. – М., 2002.
8. Триандафиллов В.К. *Размах операций современных армий.* – М., 1926.
9. Триандафиллов В. К. *Характер операций современных армий.* – М., 1932.

Lytvyn D.S. The Future war Character by the Alexandr Svechin and Volodymyr Triandaphillov views. In this paper were analyzed the military-theoretical developments by the representatives of the different generations of the Soviet Command during the 1920th – 1930th. The main attention was given to their concepts of the military operations, which were based on the results of studying the battles of the First World War and the Civil War. Was emphasized the importance of the technical troops in the views of the Soviet military theorists on the nature of the future war.

Key words: A. Svechin, V. Triandaphillov, Future war

В. А. Альков

ПОВСЯКДЕННЯ: ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ ТА ПРЕДМЕТУ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розглядаються суперечки щодо проблеми формулювання поняття «повсякденність» та його змістовного наповнення. Сформульовано дефініцію повсякдення на локальному рівні та визначено предмет.

Ключові слова: повсякдення, історіографія, концепція

За всієї методологічної консервативності історичного краєзнавства, в сучасну добу відбувається зміщення акцентів від традиційного аналізу діяльності установ, історії міст та сіл, біографістики тощо до вивчення повсякденного життя пересічної людини. За умов популярності у вітчизняній історіографії проблем історії повсякденності, краєзнавство отримало імпульс до розвитку, адже предметно дослідити повсякдення людини можна лише на місцевому рівні, з урахуванням специфіки локусу, що її оточує.

Подальше осмислення на макрорівні поки що не на часі через відсутність бази для нього – сукупності робіт з повсякдення населення усіх регіонів, хоча однією з тенденцій розвитку історії повсякденності, відповідно до спостережень російського дослідника І. Орлова, є спроби побудувати на регіональному матеріалі типові картини, що характеризують повсякдення на рівні усієї країни [1, 37]. Від практичної реалізації в українській історіографії історія повсякденності так само далека [2, 32].

Щоб створити такий масив необхідне чітке уявлення про предмет дослідження чи принаймні чітка дефініція, чого якраз і бракує. Дослідники включають до своїх робіт різні зрізи реальності, що не може сприяти співставності робіт. Не можна погодитись із думкою В. Головка про те, що в Україні, на відміну від Заходу, досі не ведеться діалогу щодо рамок повсякдення та його дефініції [3, 98]. Приміром, ту ж тезу застосовує й А. Людке стосовно західної історіографії [4, 57]. Це можна пояснити бажанням авторів надати більшої актуальності своїм роботам. У дійсності дискусія існує й відносно масштабна. Втім, в Україні вона значною мірою прив'язана до західних та російських ідей.

Російський дослідник В. Корнев зазначає, що проблемою при роботі з терміном «повсякденність» є його невизначеність [5, 85–87]. Як цілком слушно помітив І. Орлов, навіть головний пропагандист на пряму А. Людке визнавав термін далеко не ідеальним, але прийнятим в умовах відсутності іншого. Такий термін виправдовує себе як коротке та змістовне формулювання [1, 34]. Розуміння цього явища головною інтуїтивною. Відповідно, за твердженням П. Гангулі, і визначення страждає на еkleктичність [6, 4]. Тим більше, ще з 80-х рр. ХХ ст. у вітчизняній філософії утвердилась «модернізована в бік багатомірності» концепція повсякденності [7, 150], що не сприяє методологічному консенсусу. У сучасному науковому співтоваристві досі точиться дискусія щодо рамок повсякдення. Як зазначили західні дослідники А. Еккерт та А. Джонс, поняття повсякденності менш точне та більш складне, ніж здається [8, 5]. Це аналітична, а не завідомо дана конструкція, тому визначити її особливо складно [9, 81].

За А. Лефевром, повсякденність може бути визначена як набір функцій, які об'єднують системи, що здаються різними [10, 9]. А. Людке зазначає, що це практика, тобто те, що роблять люди й як вони це роблять [11, 63]. Дослідник Д. Елей пропонує через різномірність повсякдення розглядати цілі, що його формують [12, 319]. Словом повсякденність, за виз-